1-ŞÖBA · VETERINARIYA MEDITSINASI VA HAYVONLAR SALOMATLIGI

TUYALARDA CEPHALOPINA TITILLATOR BURUN SÖNASI LIÇINKALARINING UÇRAŞI VA MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI

Kushimmatov J.B. — Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, çorvaçilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali tayanç doktoranti.

E-mail: jalolkushimmatov@gmail.com

Madrimov Sh.X. — Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, çorvaçilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali stajyor öqituvçisi.

E-mail: shukurulla8899@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0009-0001-5852-6537

DOI
10.66073/ReFocus-Conf/1311054

NASHR SANASI
13.11.2026 · Nukus

SAHIFALAR
274–277

NASHR HAMKORI
Research Focus
ISSN 2181-3833

IQTIBOS UÇUN Kushimmatov J.B., Madrimov Sh.X. Tuyalarda Cephalopina titillator burun sönasi liçinkalarining uçraşi va morfologik xususiyatlari // Veterinariya meditsinasi va çorvaçilikdagi dolzarb muammolar va ularning yeçimlari: xalqaro ilmiy va ilmiy-texnik anjuman materiallari. – Nukus, 2026. – B. 274–277. – DOI: 10.66073/ReFocus-Conf/1311054

ANNOTATSIYA Mazkur maqolada Qoraqalpoğiston Respublikasining Çimboy va Ellikqal'a tumanlari hamda Nukus şahrida tuyalarda uçraydigan *Cephalopina titillator* burun sönasi liçinkalari örganildi. Tadqiqot davomida har bir hududdan 10 boşdan, jami 30 boş tuya tekşirildi. Tuyalarning burun böşliği va halqum sohasida parazit liçinkalarining mavjudligiga e'tibor qaratildi. Aniqlangan liçinkalarning taşqi morfologik xususiyatlari va rivojlaniş bosqiçlarini örganiş masalalari yoritildi. Şuningdek, parazitning tuya organizmiga ta'siri va zararlaniş darajasini baholaş usullari körib çiqildi. Olingan ma'lumotlar tuyalarda burun sönasi liçinkalarining uçraşini örganiş va parazitga qarşi profilaktik tadbirlarni takomillaştirişda muhim ahamiyatga ega.

АННОТАЦИЯ В данной статье изучены личинки носоглоточного овода *Cephalopina titillator*, встречающиеся у верблюдов в Чимбайском районе, городе Нукусе и Элликкалинском районе Республики Каракалпакстан. В ходе исследования обследовано по 10 верблюдов из каждой территории, всего 30 голов. Особое внимание уделено наличию личинок паразита в носовой полости и области глотки верблюдов. Рассмотрены вопросы изучения внешних морфологических особенностей и стадий развития выявленных личинок. Также рассмотрены влияние паразита на организм верблюдов и методы оценки степени заражённости. Полученные данные имеют важное значение для изучения встречаемости личинок носоглоточного овода у верблюдов и совершенствования профилактических противопаразитарных мероприятий.

ABSTRACT This article examines the larvae of the camel nasal botfly, *Cephalopina titillator*, found in camels in Chimbay District, Nukus City, and Ellikkala District of the Republic of Karakalpakstan. A total of 30 camels were examined, with 10 animals from each area. Particular attention was paid to the presence of parasite larvae in the nasal cavity and pharyngeal region of the camels. The study addresses the external morphological characteristics and developmental stages of the detected larvae. The effects of the parasite on the camel's body and methods for assessing the degree of infestation are also considered. The findings are important for studying the occurrence of camel nasal botfly larvae and improving preventive measures against the parasite.

KALIT SÖZLAR tuya, *Cephalopina titillator*, burun sönasi, liçinka, parazit, burun böşliği, halqum, zararlaniş, morfologiya, parazitologik tekşiruv.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА верблюд, *Cephalopina titillator*, носовой овод, личинка, паразит, носовая полость, глотка, заражённость, морфология, паразитологическое исследование.

KEYWORDS camel, *Cephalopina titillator*, camel nasal botfly, larva, parasite, nasal cavity, pharynx, infestation, morphology, parasitological examination.

KIRIŞ

Tuyalar qurğoqçil va issiq iqlim şaroitiga yaxşi moslaşgan hayvonlar hisoblanadi. Şunga qaramay, ular turli parazitlar bilan zararlanişi mumkin. Şunday parazitlardan biri *Cephalopina titillator* bölib, u ikki qanotlilar turkumi va Oestridae oilasiga mansub haşarot hisoblanadi. Uning liçinkalari tuyalarning burun böşliği, burun yondoş böşliqlari va halqum sohasida rivojlanadi.

Parazit liçinkalari şilliq qavatlarga ta'sir körsatib, yalliğlaniş, burundan suyuqlik kelişi va nafas olişning qiyinlaşişiga sabab bölişi mumkin. Uşbu holat rinofaringeal miaz deb ataladi.

Safarov A. va hammualliflari tomonidan 2024-yilda çop etilgan ilmiy maqolada Özbekistonning Nukus tumani Qizil uy qişloğida söyilgan bir boş tuyadan *C. titillator*ning 69 ta liçinkasi aniqlangani qayd etilgan. Uşbu ma'lumot parazitning Özbekiston hududida ham uçraşini tasdiqlagan [1].

Şu sababli Qoraqalpoğiston Respublikasining Çimboy va Ellikqal'a tumanlari hamda Nukus şahrida tuyalarda uşbu parazitning uçraş holatlarini örganiş muhim ahamiyat kasb etdi.

TADQIQOT MAQSADI

Qoraqalpoğiston Respublikasining Çimboy va Ellikqal'a tumanlari hamda Nukus şahrida tuyalarda *Cephalopina titillator* parazitining uçraş holatlarini örganiş, liçinkalarning morfologik xususiyatlarini tavsiflaş va hayvonlarning zararlaniş darajasini baholaşdan iborat böldi.

TADQIQOT VAZIFALARI

1. Çimboy va Ellikqal'a tumanlari hamda Nukus şahrida tuyalarning parazit bilan zararlaniş holatlarini örganiş.
2. Aniqlangan liçinkalarning taşqi morfologik xususiyatlarini tekşiriş.
3. Liçinkalarning rivojlaniş bosqiçlarini farqlaş.
4. Tekşirilgan va zararlangan tuyalar soni asosida invaziya ekstensivligini baholaş.
5. Olingan ma'lumotlar asosida parazitning veterinariya jihatidan ahamiyatini yoritiş.

Tadqiqot materiallari va usullari

Tadqiqot Qoraqalpoğiston Respublikasining Çimboy va Ellikqal'a tumanlari hamda Nukus şahrida olib borildi. Har bir hududdan 10 boşdan, jami 30 boş tuya tekşirildi. Tekşiruv davomida tuyalarning burun böşliği va halqum sohasi közdan keçirildi. Söyilgan hayvonlarda uşbu anatomik sohalar tekşirilib, mavjud parazit liçinkalari ajratib olindi.

Laboratoriya şaroitida liçinkalarning tana şakli, segmentlarga bölinişi, tana yuzasidagi tikanlar va boşqa taşqi belgilari örganildi. Uşbu belgilar asosida liçinkalarning rivojlaniş bosqiçlarini farqlaşga e'tibor berildi.

Cephalopina titillator liçinkalari uçta rivojlaniş bosqiçidan ötadi. Birinçi bosqiçdagi liçinkalar nisbatan kiçik bölib, keyingi bosqiçlarda ularning tana ölçami va taşqi tuziliş belgilari özgaradi. Uçinçi bosqiç liçinkalari rivojlanişning yakuniy liçinkalik bosqiçini taşkil qiladi [1, 2].

TADQIQOT NATIJALARI

Tekşiruvlar davomida jami 30 boş tuya parazitologik jihatdan örganildi. Şundan 10 boşi Çimboy tumanida, 10 boşi Nukus şahrida va 10 boşi Ellikqal'a tumanida tekşirildi. Har bir hududda tuyalarning burun böşliği va halqum sohasiga e'tibor qaratildi.

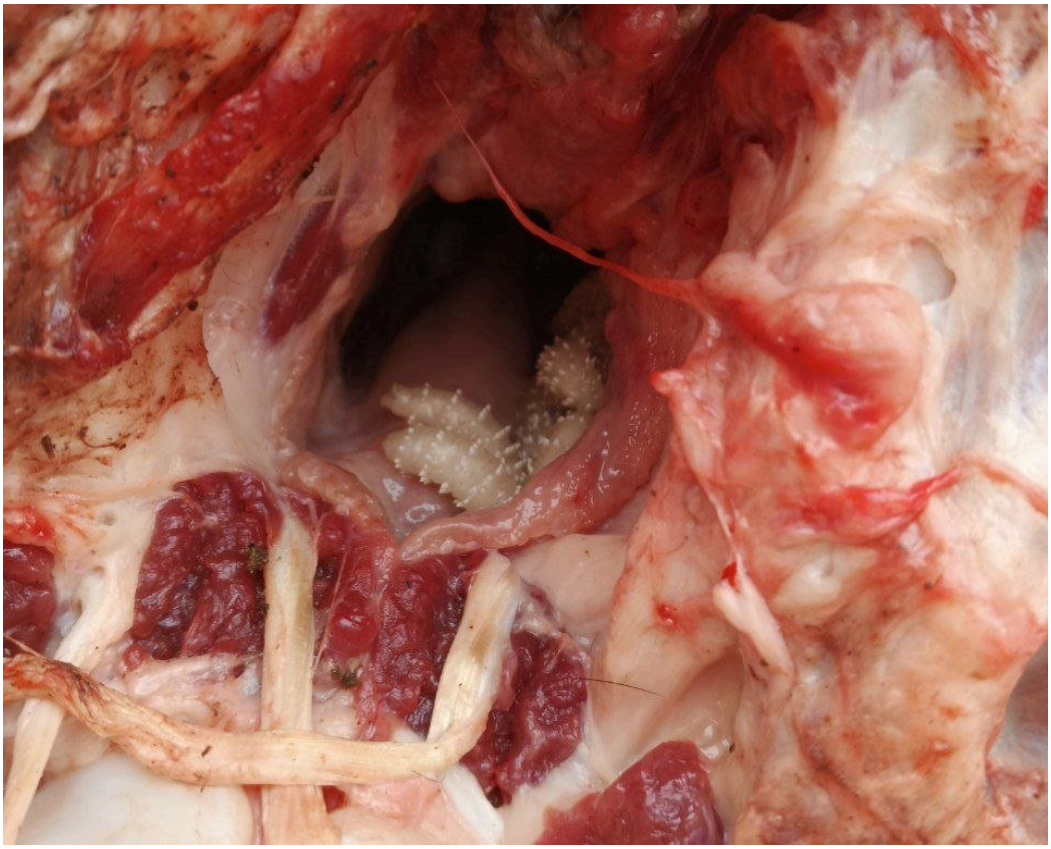
Parazitning tarqaliş darajasini aniqlaşda tekşirilgan hayvonlar soni va ulardan parazit topilgan hayvonlar soni hisobga olindi. Invaziya ekstensivligi quyidagi formula yordamida hisoblandi:

$$IE = (n / N) \times 100\ \%$$

Bu yerda:

- IE — invaziya ekstensivligi, %;
- n — parazit aniqlangan tuyalar soni;
- N — jami tekşirilgan tuyalar soni.

Har bir hududda 10 boş tuya tekşirilgani sababli, zararlaniş foizi parazit aniqlangan tuyalar soniga qarab hisoblanadi. Parazit topilgan hayvonlar soni haqidagi aniq ma'lumotlar asosida har bir hudud uçun alohida körsatkiçni aniqlaş mumkin.

Tuyalarning burun böşliği va halqum sohasidagi Cephalopina titillator parazitining liçinkalari.

https://doi.org/10.66073/ReFocus-Conf/1311054

LIÇINKALARNING MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI

Parazit liçinkalarini örganişda ularning taşqi körinişi, tana segmentlari va tana yuzasidagi tikanlar asosiy belgilar sifatida hisobga olindi. Liçinkalar rivojlaniş davomida tana ölçami va tuzilişi jihatidan farq qilişi bilan tavsiflandi.

Birinçi bosqiç liçinkalari kiçikroq bölib, keyingi bosqiçlarda tana ölçamlari kattalaşadi. Uçinçi bosqiç liçinkalarida taşqi morfologik belgilar yanada yaqqol namoyon böladi. Uşbu xususiyatlar liçinkalarni rivojlaniş bosqiçlariga ajratişda muhim ahamiyatga ega [1, 2].

Parazitning tuya organizmiga ta’siri

Cephalopina titillator liçinkalari burun böşliği va halqumda rivojlanişi natijasida şilliq qavatlarga ta’sir körsatişi mumkin. Bunday holatlarda burundan suyuqlik kelişi, yalliğlaniş, aksiriş va nafas olişning qiyinlaşişi kabi belgilar kuzatilişi mumkin.

Mazkur belgilar boşqa kasalliklarda ham uçraşi mumkinligi sababli, parazit bilan zararlanişni tasdiqlaşda veterinariya va laboratoriya tekşiruvlari muhim hisoblandi. Hayvonlarning zararlaniş darajasi parazitning mavjudligi va tekşiruv natijalari asosida baholanişi lozim.

XULOSA

Qoraqalpoğiston Respublikasining Çimboy va Ellikqal’a tumanlari hamda Nukus şahrida Cephalopina titillator parazitini örganiş uçun har bir hududdan 10 boşdan, jami 30 boş tuya tekşirildi. Tadqiqotda parazit liçinkalarining uçraş holatlarini aniqlaş, taşqi morfologik xususiyatlarini örganiş va zararlaniş darajasini baholaş masalalariga e’tibor qaratildi.

Cephalopina titillator liçinkalari tuyalarning burun böşliği va halqum sohasida rivojlanib, şilliq qavatlarning yalliğlanişi hamda nafas oliş faoliyatining buzilişiga sabab bölişi mumkin. Şu bois uşbu parazitni öz vaqtida aniqlaş, zararlaniş darajasini hisoblaş va veterinariya nazoratini olib boriş muhim hisoblanadi.

Tadqiqot natijalarini töliq baholaş uçun har bir hududda parazit aniqlangan tuyalar soni, ajratib olingan liçinkalar miqdori va ularning rivojlaniş bosqiçlari böyiça haqiqiy ma’lumotlar hisobga olinişi zarur. Uşbu körsatkiçlar kelgusida parazitning tarqalişini aniqlaş va profilaktik tadbirlarni takomillaştirişga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Safarov A., Kunisov B., Arepbaev I., Sazmand A. First record of nasopharyngeal myiasis caused by *Cephalopina titillator* in camel in Uzbekistan. *Veterinary Parasitology: Regional Studies and Reports*. 2024; 51: 101029. https://doi.org/10.1016/j.vprsr.2024.101029
2. Nasopharyngeal myiasis due to *Cephalopina titillator* in Southeastern Iran: a prevalence, histopathological, and molecular assessment. *Parasitology Research*. 2023. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37193486/
3. Yao C. va boşqalar. Prevalence and pathology of *Cephalopina titillator* infestation in *Camelus bactrianus* from Xinjiang, China. 2022. https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36171581